

Yttrande över Utredningen om bostäder för äldres slutbetänkande Bostäder att bo kvar i (SOU 2015:85)

Pensionärernas Riksorganisation (PRO) har getts möjlighet att avge yttrande över rubricerade betänkande. PRO begränsar i huvudsak sitt yttrande till de aspekter som är relevanta för organisationen.

Utredningen föreslår att förslagen ska träda i kraft den 1 januari 2017.

Allmänt

Utredningen ska ta ställning till hur behovet av bostäder för äldre ska kunna tillgodoses, kartlägga vilka hinder som finns samt ange vilka möjligheter kommunerna har att möta efterfrågan på bostäder från växande andel äldre. Utredningen föreslår ett paket av åtgärder inom fyra områden; förbättra tillgängligheten i det befintliga bostadsbeståndet, få fram fler nya bostäder som passar äldre med fokus på boendeformer som främjar gemenskap, underlätta för äldre att flytta eller bo kvar samt främja forskning och utvärdering kring tillgänglighet och gemenskap i boendet. Reformpaketet omfattar sammanlagt 525 miljoner kronor per år under en femårsperiod, totalt drygt 2,6 miljarder kronor. PRO instämmer med utredningen att det är viktigt att för att de föreslagna anslagen verkligen ska utnyttjas behöver åtgärderna kompletteras med informationsinsatser och kunskapsspridning.

PRO välkomnar denna satsning och tillstyrker således utredningens förslag. PRO anser att satsningen är ett steg i rätt riktning men det är av yttersta vikt att regeringen lever upp till målsättningen att det byggs fler bra boende till rimliga kostnader för äldre. PRO driver aktivt frågan om bra boende för äldre och kräver 350 000 nya bostäder för äldre, varav 35 000 nya bostäder i särskilt boende inom en femtonårsperiod. Utredningen uppskattar att det behövs ca 360 000 fler bostäder inkl. särskilt boende fram till 2030.

PRO anser att utredningen på ett förtjänstfullt sett gjort ett gediget arbete som kan betraktas som en omfattande och viktig kunskapssammanställning över äldres möjligheter på bostadsmarknaden. PRO välkomnar utredningens förslag och anser att den är i rätt riktning men efterlyser mer av en helhetssyn på bostadsförsörjningen för äldre. Det är enligt PRO en stor utmaning och det förpliktigar att möta framtida bostadsfrågan från de äldre generationerna och tillgodose behovet av tillgänglighet.

PRO konstaterar att utredningens fokus ligger uteslutande på bostadsförsörjningsfrågor och inte på frågor kring bostadsbristen. PRO vill i detta sammanhang uppmärksamma utredningen på att det råder bostadsbrist i 180 kommuner vilket är oroväckande. Samtidigt

som det råder stor brist på framför allt hyresrätter. PRO vill framhålla vikten av att nyproduktion av bostäder riktas till fler hyresrätter.

PRO välkomnar att utredningen prioriterar tillgänglighetsfrågorna och instämmer med utredningen att det är märkligt att intresset för dessa frågor är så begränsat när var fjärde person i åldern 75-84 har nedsatt rörlighet och att ca 180 000 personer som är 80 år och äldre bor i bostäder som det kan vara svårt att bo kvar i. PRO delar också utredningens slutsats att det är särskilt angeläget att återinföra det s.k. hissbidraget och att ta bort hinder vid entréer och trapphus och. PRO är i detta sammanhang positiv till att införa en nationella tillgänglighetsmärkning vilket kan vara att främja förbättringar och uppmärksamma tillgänglighetsfrågorna. PRO noterar att tillgänglighetsfrågorna lyser med sin frånvaro i forskningen och anser precis som utredningen att forskning och kunskapsspridning måste till. Byggbranschen måste enligt PRO bli bättre på tillgänglighetsfrågor. Framförallt behöver statusen höjas på området. PRO välkomnar också på utredningen stödjer som kan motverkas genom att främja och stödja boendeformer som motverkar ensamhet och social isolering för att istället ge möjlighet till vardaglig samvaro och ett meningsfullt sammanhang i boendet. PRO menar att det är av yttersta vikt att ta tillvara äldres initiativkraft, kunskaper och erfarenheter för att utforma boendialternativ för de äldre.

Förbättra tillgängligheten i befintliga bostäder

Ökad satsning på tillgänglighet i flerbostadsområden

PRO är positiva till förslaget att ägare av flerbostadshus ska vara skyldiga att ta bort hinder i eller anslutning till entréer och trapphus som är enkla och mindre kostsamma att avhjälpa. Pensionärsorganisationer och lokala hyresgästföreningar kan som utredningen själv påtalar hjälpa till med att identifiera och komma till rätta med hinder i boendemiljön vilket PRO anser vara positivt.

PRO välkomnar förslagen om fortsatt statligt stöd till kommunala investeringar av tillgängligheten i flerbostadsområden. Det finns enligt PRO ett stort antal, framförallt kvinnor, som är "fångar" i sin egen bostad. Avsaknad av hiss i detta sammanhang är ett stort problem men det kan också vara problem i form av en otillgänglig entré med ett par trappsteg. Dessutom är små och trånga badrum ett stort problem enligt PRO vilket kan omöjliggöra kvarboende. Ibland hävdas att de äldres bostadsbehov oftast inte är lika akut som yngres för att de redan bor någonstans men enligt PRO finns det en inlåsningseffekt. Det är viktigt att främja och stödja boendeformer som motverkar ensamhet och social isolering för att istället ge möjlighet till vardaglig samvaro och ett meningsfullt sammanhang i boendet.

PRO:s Äldrebarometer 2015 som visar att tillgänglighet i boende i flerfamiljshus, satsningar på ökad tillgänglighet och tillgång på trygghetsboenden har fått lågt medelbetyg (2,7 av 6 möjliga) vilket också är ett lägre resultat än vid förra kartläggningen 2012.

Ett nytt stöd för installation av hiss

PRO välkomnar särskilt förslaget om att återinföra det s.k. hissbidraget mot bakgrund av att varannan äldre i flerbostadshus saknar hiss.

Nationellt system för tillgänglighetsmärkning

Utredningen föreslår att Boverket får i uppdrag att ta fram ett nationellt system för tillgänglighetsmärkning av flerbostadshus vilket PRO välkomnar. Enligt PRO kan en tänkbar väg vara att använda sig av Konsumentverket och Boverkets befintliga portal och inkludera tillgänglighet som en viktig konsumentfråga i portalen genom att lägga in information från de kommunala tillgänglighetssystem som redan finns.

Fler bostäder för äldre

Investeringsstöd till trygghetsbostäder

Utredningen föreslår ett investeringsstöd till trygghetsbostäder för personer över 70 år vilket genererar ett välkommet tillskott på trygghetsbostäder enligt PRO. Stödet ska ges för upp till 60 kvadratmeter per bostadslägenhet och upp till 20 kvadratmeter per lägenhet för gemensamma utrymmen för måltider, samvaro, aktiviteter m.m. vilket PRO välkomnar. Däremot saknar PRO kravet på vissa personalinsatser som fanns med i tidigare stöd. I detta sammanhang vill PRO peka på att steget mellan trygghetsboende och särskilt boende är allt för stort och att det krävs personella insatser. Att bostäderna föreslås upplåtas som hyresrätt eller kooperativ hyresrätt och stödmottagaren ska förbinda sig att använda bostäderna som trygghetsbostäder under minst 10 år är enligt PRO positivt.

Startbidrag för byggemenskaper

När det gäller förslaget om startbidrag för byggemenskaper påtalar utredningen att bostäderna kan upplåtas med hyresrätt, kooperativ hyresrätt eller bostadsrätt men behöver inte vikas för äldre personer vilket PRO ifrågasätter.

Mellanboendeformer

Att bo bra är hälsofrämjande och ger ökad livskvalitet och boendet måste följa livstrappan menar PRO. Det måste finnas boendeformer som tar vid och stegvis anpassas efter den äldres minskade rörlighet och ökade behov av vård och omsorg. Enligt PRO är det av största vikt att skapa bättre anpassade och tillgängliga boenden med anpassade trygghetsinsatser efter äldres behov. På så sätt kommer behovet av särskilt boende skjutas upp. Ytterligare en aspekt som enligt PRO kommer att påverka utvecklingen är att sjukvårdsinsatser i form av hemsjukvård blir allt vanligare och som bidrar att äldre kan bo hemma i större utsträckning.

Det finns en stor grupp äldre som inte vill bo kvar i sin gamla bostad och som söker en bostad som är enklare att sköta och som ger större trygghet och mer gemenskap. PRO välkomnar förslaget om boendeformer s.k. mellanboenden som tillgodoser trygghet och gemenskap vilket enligt PRO är mycket viktigt för både den fysiska och den psykiska hälsan bland äldre men konstaterar samtidigt att en extra flytt för en äldre person kan vara påfrestande. Samtidigt som flyttbenägenheten är lägre bland äldre än bland yngre. För att mellanboenden ska fungera så är närhetsfaktorn viktig genom att säkerställa att det finns sådana boendeformer och särskilt boende i samma område.

Senior- och trygghetsbostäder

Enligt SKL fanns ca 40 000 senior- och trygghetsbostäder år 2011. SKL uppskattade antalet till 32 600 år 2011. De regionala skillnaderna är påtagliga och det är vanligare med seniorbostäder i storstadsområden vilket PRO vill utjämnas. PRO anser att det är en oroande utveckling att byggandet av seniorboenden minskar.

Mot bakgrund av att kvinnor står för en stor del av anhörigomsorgen skulle enligt PRO bättre bostäder och ett större utbud av trygghetsboende och andra mellanboendeformer göra skillnad och bidra till avlastning. Utredningens förslag om att behålla åldersgränsen på 70 år för trygghetsbostäder har inte PRO några invändningar emot mot bakgrund av att utredningen öppnar för möjligheter att undantagsvis kunna medge att lägenheterna hyrs ut till personer under 70 år men över 65 år.

Byggemenskaper

Med byggemenskap avses en grupp människor som utifrån sin egna ambitioner tillsammans planerar, låter bygga och flyttar in i en bostadsfastighet. Enligt PRO är det viktigt att denna boendeform leder till ökad sammanhållning och breddar utbudet av mellanformer för äldre. Det är enligt PRO viktigt att bygga bostäder för gemenskap och då är ett varierat bostadsbyggande är en viktig förutsättning. Enligt PRO kan den kooperativa bostadsformen vara en lämplig upplåtelseform för byggemenskaper och vara en framkomlig väg på svaga marknader för just hyresrätter. Det är också av yttersta vikt att bankerna ställer upp. Enligt PRO behövs det fler exempel på genomförda byggemenskaper i Sverige.

Ett förtydligande i bostadsförsörjningslagen

PRO ställer sig positiv till förslaget om ett tillägg i bostadsförsörjningslagen om att "Socialnämnden ska medverka planeringen av bostadsförsörjningen och tillföra kunskaper och erfarenheter och levnadsförhållandena i kommunen".

Underlätta flytt - och kvarboende

Höjt bostadsutgiftstak för bostadstillägg

Utredningen konstaterar att bostadstillägget inte har hängt med de ökande boendekostnaderna och föreslår en förstärkning av bostadstillägget för pensionärer genom att taket för bostadsutgiften höjs från nuvarande 5 000 kronor i månaden till 7 300 kronor. Syftet är enligt utredningen att möjliggöra för pensionärer med låg inkomst att efterfråga en bostad som det går att bo bra i även med nedsatt funktionsförmåga. PRO ställer sig bakom förslaget om att höja taket för högsta boendekostnad för bostadstillägg för att stärka inkomsten för dem med lägst pensioner – och bland dem finns många ensamstående kvinnor. Detta tak bör enligt PRO dessutom indexeras för att följa förändringar av bostadskostnaderna. Ersättningsnivån bör vidare höjas till 100 procent av bostadskostnaden och som en följd kan då tillägget på 340 kronor för ensamstående och 170 kronor för sammanboende tas bort. Det är av största vikt enligt PRO att genom pensionssystemet och särskilt bostadstillägget för pensionärer se till att äldre med mycket låga inkomster kan efterfråga en bostad med tillfredsställande standard.

Stöd till flytt

PRO är positiv till förslaget om att ge personer över 75 år hjälp med att packa ner och packa upp och annan professionell hjälp i hemmet i samband med flytt. PRO är dock tveksam till att betrakta detta som ett s.k. RUT-avdrag mot bakgrund av att detta avdrag förutsätter att det finns tillräckligt med skatt av dra av mot och att pensionärer med mycket låga inkomster inte har det utrymme och det enda alternativet är då att söka ekonomiskt bistånd till flytt via kommunens socialtjänst.

Information om bostadsutbudet

Kommunen är skyldig att inrätta bostadsförmedlingar enligt bostadsförsörjningslagen och ändå är det enligt utredningen endast en handfull kommuner som har en kommunal bostadsförmedling. Enligt PRO ska det finnas bostadsförmedlingar i samtliga kommuner. Det är enligt PRO viktigt att information om bostadsutbudet når ut till äldre personer. Det är väsentligt att kommunerna tar fram tryckt material om boendeformer för äldre som kan distribueras via pensionärsorganisationer, socialtjänsten och fastighetsägare. Enligt PRO finns det ett stort behov av rådgivning för äldre vad gäller boendefrågor. Man känner sig ofta osäker inför beslut att flytta eller bo kvar, där platsbundenhet eller ekonomin kan behöva vägas mot behov av att undvika ensamhet och beroende. PRO instämmer med utredningen att de kommunala pensionärsråden har en mycket viktig roll att spela när det gäller att fånga upp och förmedla synpunkter och förslag från de äldre. PRO vill i detta sammanhang lyfta kravet om att öka inflytandet för äldre genom att lagstifta om kommunala pensionärsråd. PRO:s Äldrebarometer visar att de kommuner som har fungerande kommunala pensionärsråd också får högre betyg inom ett flertal områden. Det är således framgångsfaktor både för kommunen och för de äldre att ge pensionärer mer inflytande i den kommunala politiken.

Vissa hemtjänstinsatser utan biståndsprövning

PRO välkomnar förslaget om förenklad handläggning av beslut om bistånd i form av hemtjänst som avser hushållsgöromål och socialt stöd. PRO har ett uttalat krav på att personer över 75 år ska ha rätt att utan biståndsprövning få disponera nio timmar per månad för enklare serviceinsatser.

Utvärdering, forskning och utveckling

PRO välkomnar en utvärdering av trygghetsbostäder som boendeform i syfte att ge underlag för en utveckling av konceptet trygghetsbostäder. PRO menar att det finns ett stort behov av en sammanställning av befintlig kunskap om vilken roll gemensamma lokaler kan ha för att skapa ett socialt sammanhang för äldre. I detta sammanhang anser PRO att det är av största vikt att utveckla och utvärdera trygghetsvårdens roll. Enligt PRO fyller trygghetsvården en mycket viktig funktion för att bidra till socialt umgänge och en hälsosam vardag med både sociala och fysiska aktiviteter.

Övrigt

Bostadsanpassningsbidrag

PRO är positiv till att bidrag till åtgärder i gemensamma utrymmen ska överlåtas till fastighetsägaren som då blir ägare av installationerna. PRO noterar att flertalet beviljade bidrag avser anpassningar för personer över 70 år och där en majoritet av bidragstagarna är kvinnor och att män beviljas högre bidragsbelopp än kvinnorna. Över 60 procent av ärendena gäller kvinnor men de beviljade beloppen är betydligt högre för män dvs. 17 500 kronor jämfört med 12 900 kronor för kvinnor och med en differens på 4 600 kronor. PRO har tidigare påpekat att fördelningen av bidraget inte är förenligt med ett jämställt pensionärliv. Bostadsanpassningsbidraget är en oinskränkt rättighet för den enskilde som kommunen inte kan ifrågasätta och som ska fördelas på ett jämställt sätt vilket enligt PRO är viktigt att värna om.

Hyresnivåer

PRO är mycket angelägna om att hyresnivåerna hålls på en rimlig nivå. Nivåerna i nybyggda bostäder ligger betydligt högre än i lite äldre fastigheter och det kan bli mycket stora skillnader om det inte har byggts något på länge. Alla har inte råd med en nybyggd etta samtidigt som det svårare att få lån till bostad för äldre personer vilket PRO anser vara oacceptabelt. PRO vill peka på den grupp pensionärer med ytterst begränsade inkomster och som har stora svårigheter att klara framtida hyreshöjningar. Denna grupp av äldre känner inte sällan av ekonomisk stress som påverkar hälsan negativt. PRO vill i detta sammanhang påpeka att det växande antalet äldre inte bara kommer att efterlysa attraktiva bostäder utan också bostäder med anständiga hyror.

Bristande tillgänglighet ny diskrimineringsgrund

Sedan 1 januari 2015 betraktas bristande tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning som diskriminering enligt diskrimineringslagen samt att ordet funktionshinder ersätts med funktionsnedsättning vilket PRO välkomnar.

Välfärdsteknologi

PRO välkomnar att utredningen behandlat området välfärdsteknologi men saknar ett resonemang om äldre som bor på landsbygden och som önskar bo kvar där. En förutsättning för ett bra liv för äldre på landsbygden är en bra tillgänglig bostad och en väl fungerande hemtjänst samt välfärdsteknologi.

PRO, Pensionärernas riksorganisation

Christina Tallberg

Ordförande PRO

Susanne Öhrling

Sakkunnig äldreomsorg